

15. PSYCHOLOGY, PEDAGOGY AND EDUCATION

Buzduhan O. A.

PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), Associate Professor of the Department of Family and Special Pedagogy and Psychology,
State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Ukraine

PROBLEMS OF INTERACTION OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS AND FAMILIES AT THE PRESENT STAGE

Буздуган О. А.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології,
*ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
Україна*

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ І СІМ'Ї НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

The article reveals the problems of interaction between preschool educational institutions and families at the present stage. Difficulties which hamper the effective interaction of preschool educational institutions and families are identified. The importance of organization of effective interaction of family and public education for comprehensive and harmonious development of a child is proved.

Keywords: *interaction, preschool educational institution, family, children of preschool age.*

В статті розкрито проблеми взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї на сучасному етапі. Виділено труднощі, які стають на заваді ефективної взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї. Доведено важливість організації ефективної взаємодії родинного й суспільного виховання задля всебічного гармонійного розвитку дитини.

Ключові слова: *взаємодія, дошкільний навчальний заклад, сім'я, діти дошкільного віку.*

За тисячолітню історію людства склались дві моделі виховання підростаючого покоління: сімейна і суспільна. Кожна з них представляє собою соціальний інститут виховання і має свої специфічні можливості в формуванні особистості дитини.

Одним із найважливіших завдань вирішення цієї проблеми є пошук ефективних способів об'єднання всіх учасників освітнього процесу, зокрема педагогів та батьків.

Організація взаємодії вихователів дошкільних навчальних закладів із батьками дошкільників набуває особливого сенсу, оскільки і перші, і другі мають різні уявлення щодо її сутності. Перші розуміють взаємодію як допомогу батькам, сприяння підвищенню виховного потенціалу родин, формуванню у батьків навичок ефективної взаємодії з власною дитиною. Батьки ж сприймають діяльність вихователів як один із напрямів комунікації, який є допоміжним у сумісному рішенні комплексних проблем розвитку дітей, часто оцінюючи подібні ініціативи педагогів як втручання повчального характеру.

Питання взаємодії сім'ї і дошкільного навчального закладу відображено у працях О. Абдуліної, І. Зязюна, А. Капської, Л. Пехоти, В. Семиченко, В.

Сластьоніна, та ін. Окремі питання зазначеної проблеми порушено в працях Г. Борин, Н. Бугаєць, Т. Гущиної, Т. Жаровцевої, Я. Журецького, Т. Шанскової.

Мета статті - охарактеризувати сучасний стан проблем взаємодії родин і дошкільних навчальних закладів у питаннях виховання й освіти дошкільників.

У складних умовах розбудови української державності, національного відродження України, позначеного трансформацією світоглядних орієнтацій, серед значної кількості проблем, пов'язаних із вихованням підростаючого покоління, особливої значущості набуває проблема виховання дітей дошкільного віку.

У Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття») зазначається, що сім'я несе повну відповідальність за розвиток, виховання і навчання своїх дітей. На етапі раннього родинного виховання батьки як перші педагоги покликані створити умови для повноцінного фізичного та психічного становлення особистості, забезпечити почуття захищеності, рівноваги, довіри, сформуванню активне зацікавлене ставлення до навколишнього світу [1, с. 45]. Отже, процес взаємодії із сім'єю є активним та успішним за умови, якщо батьки відчують глибоку зацікавленість у вихованні дитини [2, с. 348].

У широкому значенні взаємодія – це зв'язок між предметами в дії, погоджена дія між ким-небудь [3, с. 85]; одна з форм взаємозв'язку між явищами, сутність яких полягає у зворотному діянні одного предмета (явища) на інший; відбувається в просторі й часі та є специфічною для кожної із форм руху матерії [4, с. 344]. Як філософська категорія поняття «взаємодія» відбиває процес впливу різних об'єктів один на одного, зв'язок між ними (безпосередній чи опосередкований, зовнішній чи внутрішній).

Властивості об'єкта можуть бути пізнаними лише у взаємодії з іншими об'єктами. Кожна зі сторін, що взаємодіє, є причиною іншої та наслідком одночасного зворотного впливу протилежної сторони. Взаємодія в цьому контексті зумовлює розвиток об'єктів [5, с. 80].

Процес взаємодії, на думку психологів, пов'язаний із безпосереднім спілкуванням між людьми, коли вони вступають у певні зв'язки, стосунки, висуваючи за мету здійснення впливу на іншу людину: отримання відповіді, виконання доручення, розуміння чогось тощо [6, с. 26].

Здавна ведеться суперечка, що важливіше в становленні особистості: сім'я чи суспільне виховання. Одні великі педагоги схилились на користь сім'ї, інші віддавали першість суспільним закладам. Так Ян Амос Коменський називав материнською школою ту послідовність і силу знань, яку отримує дитина з рук і вуст матері. Уроки матері – без перерв у розкладі, без вихідних і канікул [7]. Такої ж думки дотримувався інший педагог – гуманіст Йоганн Генріх Песталоцці: родина – істинний орган виховання, вона вчить справою, а живе слово тільки доповнює і, падаючи у зорану життям землею, воно справляє зовсім інше враження [8]. Разом з тим протягом багатьох років словом і справою підкреслювалась провідна роль суспільного виховання у формуванні особистості дитини. На важливість родинного виховання вказували відомі діячі Г. Сковорода, С. Русова.

Про зв'язок сімейного і громадського виховання дітей дошкільного віку сказано й написано чимало. Актуальним є погляд В. Сухомлинського на сім'ю як першу школу людських взаємин, де діти з ранніх років засвоюють систему моральних цінностей, норм поведінки, культурні традиції народу [9].

М. Монтень у праці «Досліди» розкриває підхід до взаємодії батьків і педагогів в інтересах дитини. Підхід цей полягає в тому, що батьки, «обираючи їй наставника», мають поставитися «до цього з можливою старанністю» на основі вимог до нього як до педагога, а не людини з «голою вченістю», «туго набитою головою» [10, с. 51]. Однак Монтень не вказує, як з'ясувати, чи має ці якості й уміння майбутній домашній наставник, не говорить, як взаємодіяти з ним, залишаючи це на розсуд батьків. Таким чином, роль батьків у взаємодії, за Монтенем, має полягати у створенні умов для цієї взаємодії і контролі за нею; роль педагога – у найкращому виконанні своїх педагогічних обов'язків стосовно дитини; роль дитини – в участі у тому, що їй пропонують для виховання і навчання батьки і педагог.

Модель взаємодії сім'ї та освітнього закладу, за Я. Коменським, демонструє єдність цілей взаємодії дитини, батьків, освітнього закладу, педагогів і держави, у кожного з яких є свої інтереси. Я. Коменський вважає, що «правильна постановка» [7, с.19] дидактики важлива як для батьків і педагогів, так і для дітей і врешті-решт – для держави загалом.

Надзвичайно важливо, щоб вихователь сприймав кожну сім'ю своїх вихованців не безвідмовним, залежним, слухняним партнером, а ініціативним, активним, зацікавленим співтворцем особистості маленької дитини. Для цього конче необхідно змінити психологічну орієнтацію на те, хто є основним замовником освітньої послуги, яку надає дошкільний навчальний заклад і кому він насамперед має бути підзвітним з усіх питань організації життя дітей і організації педагогічного процесу.

Працівники дошкільних навчальних закладів мають усвідомити, що дітей їм довіряє сім'я, а не держава, а значить збереження здоров'я дитини, забезпечення умов для її соціально-особистісного розвитку в першу чергу турбує сім'ю [11]. Приймаючи дитину в групу, вихователь має бути обізнаний з особливостями виховання дитини в сім'ї, щоб забезпечити умови взаємодії та підтримку набутого дитиною позитивного досвіду.

Виникає питання, яким чином, за яких умов має бути організована педагогічна взаємодія вихователів, дітей та їхніх батьків у розв'язанні питань ефективного виховання та освіти дітей дошкільного віку? Для відповіді на це запитання необхідно володіти інформацією про існуючі труднощі та проблеми, які стають на заваді ефективної взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї.

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти проблеми сімейного виховання не можна відокремлювати від проблем дошкільної освіти. З метою дослідження проблем взаємодії сім'ї та дошкільного навчального закладу на сучасному етапі, нами було вибудовано алгоритм роботи у даному напрямку. В дослідженні були задіяні батьки дітей дошкільного віку (32 особи), вихователі (12 осіб).

Перший етап роботи передбачав з'ясування поглядів вихователів щодо педагогічної взаємодії з батьками вихованців. З цією метою було проведено анкетування педагогів. Анкетування здійснювалось анонімно. Розроблена анкета для вихователів містила 15 запитань, що дало змогу отримати інформацію про різноманітні аспекти взаємодії педагога із батьками вихованців. А саме: які форми взаємодії найчастіше використовуються вихователями, які труднощі виникають, які питання найчастіше хвилюють батьків.

Проаналізовані анкети показали, що найчастіше педагогами використовуються такі форми педагогічної взаємодії як бесіди – 43%. Це пояснюється тим, що під час бесіди вихователь може отримати необхідні відомості щодо сімейного виховання, які є не обов'язковими для стороннього споглядання, а також невимушеністю спілкування між суб'єктами. Консультації проводять 10% вихователів. Більшість консультацій проводиться з ініціативи самих батьків. Кожна консультація передбачає не тільки обговорення певної проблеми, але й надання педагогом рекомендацій щодо шляхів її вирішення. 40% - використовують теки-пересувки. Ця форма взаємодії не передбачає безпосереднього контакту з батьками, проте дає можливість визначити, які питання у вихованні дітей цікавлять батьків найбільше. 7% - відвідують сім'ю дитини. Це дає змогу встановити особистісний контакт з батьками, з'ясувати їхню педагогічну позицію, ознайомитися з умовами, в яких живе дитина, тактовно допомогти у вирішенні педагогічних труднощів.

Стосовно труднощів під час педагогічної взаємодії було отримано такі дані. 52% педагогів стверджують, що вони стикалися з небажанням батьків змінювати погляди на виховання дітей. На нашу думку, це є результатом неналагодженого контакту та непорозуміння між батьками і вихователями. 28% вказали на брак часу на взаємодію. 20 % педагогів вважають, що батьки не виявляють інтересу до теми заходу. На наш погляд, для того щоб привернути увагу батьків до проблем виховання дитини, педагог має вміти переконувати й дискутувати на суб'єкт-суб'єктному рівні.

Другий напрям діагностичної роботи передбачав визначення (відношення) позиції батьків дітей дошкільного віку щодо педагогічної взаємодії з вихователем. Було проведено анкетування, в якому були задіяні 32 батьків. Запитання анкети дали змогу визначити ставлення батьків до проблеми виховання та взаємодії з педагогом дошкільного навчального закладу.

Проаналізовані анкети показали, що батьки насамперед хотіли б брати участь у таких заходах, як бесіди (35%), батьківські збори (46%). Лише 9% респондентів у сумі вказали на бажання включатися в нетрадиційні форми взаємодії. Це пояснюється тим, що ці форми найчастіше використовуються педагогом, є традиційними та звичними для всіх батьків. Під час бесіди батьки можуть отримати інформацію стосовно досягнень дитини та відомості щодо виховання, якщо виникають проблеми.

Щодо труднощів у вихованні дитини, батьки звертаються до когось-небудь із членів сім'ї (44%), до знайомих (35%) та лише незначна частина опитаних батьків (21%) віддає перевагу порадам вихователя. Це вказує на відсутність

довірливих стосунків між педагогом та батьками та небажання їх взаємодіяти між собою.

Відповіді батьків щодо питань, з якими вони звернулися б до вихователя показали, що 33% звертаються стосовно досягнень дитини, 55% стосовно поведінки дитини, та 12% зверталися б за порадами щодо виховання та розвитку дитини. Все це вказує на недостатній рівень розвитку взаємодії між учителем та батьками.

Як вихователі, так і батьки є зацікавленими сторонами та прямими учасниками освітнього процесу. Їхні думки про ефективність взаємодії дошкільного навчального закладу й родини можуть носити прямо протилежний характер, не завжди відповідати істині й, у цьому зв'язку, анкетування не завжди здатне відбити щире положення справ у питаннях співробітництва родини і дитячого садочка у питаннях виховання й освіти дошкільників, оскільки несе в собі елементи суб'єктивізму.

Таким чином третім етапом дослідження даного питання було використання «методу експертів». Даний метод припускає «погляд з боку» і на його основі можливо представити об'єктивну картину.

Суть цього методу полягала у відборі експертів із числа вихователів, що не мають відношення до досліджуваного дошкільного навчального закладу. Протягом декількох днів вони вивчали його роботу. Після цього вони оцінювали рівень взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї за визначеними заздалегідь критеріями:

Різноманіття форм роботи дошкільного навчального закладу з сім'єю.

Кількість заходів, проведених дошкільним навчальним закладом разом з сім'ями.

Рівень відвідуваності батьківських зборів.

У цілому, метод експертів дав змогу одержати загальну думку в ході спільного обговорення розв'язуваної проблеми. В ході аналізу визначених критеріїв, експерти пройшли до висновку, що взаємодія дошкільного навчального і сім'ї знаходиться на низькому рівні, і це обумовлено наявністю визначених у ході дослідження причин. Серед них виділяємо:

- небажанням батьків змінювати погляди на виховання дітей;
- брак часу на взаємодію;
- відсутність інтересу батьків у взаємодії;
- використання лише традиційних форм взаємодії дошкільного навчального закладу з батьками;
- відсутність можливості для батьків впливати на педагогічний процес в дошкільному навчальному закладі, вносити в нього певні зміни, корекції, власні побажання, які не суперечать програмам, за якими працює дошкільний заклад;
- традиційна взаємодія спрямована на вибір тематик, форм роботи лише з боку вихователів, і обмежує їх вибір самими батьками.

Отже можна зробити висновки про те, що часто сім'я сприймається, як педагогічно недосконалий чинник у становленні особистості дитини. Та й самі форми роботи з сім'єю не дають належних результатів тому, що спрямовані на взаємодію з широким колом батьків. За таких умов неможливо розгледіти

проблеми кожної сім'ї. Таким чином, працівники дошкільного навчального закладу разом із батьками мають сформувати команду, яка спрямує зусилля на задоволення індивідуальних потреб, сприятиме гармонійному, всебічному особистісному розвитку кожної дитини, її соціалізації і підготовці до самостійного життя.

Література:

1. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна ХХІ століття») // Книга керівника навчально-виховного закладу: довід.-метод. вид. / упоряд. Б.М. Терещук, В.В. Скиба. – Х.: Торсінг плюс, 2005. – С. 45.
2. Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; авт. кол.: Т.Ф. Алексєєнко, Л.В. Артемова, Н.І. Баглаєва. – К.: ДЦССМ, 2002. – 348 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ Перун, 2004.
4. Українська енциклопедія: у 3 т. – Т. 2. – К.: Укр. Енцicl., 1976. – С. 344.
5. Филиппова Г.Г. Психологія материнства / Г.Г. Филиппова. – М.: Изд-во Ин-та психотерапии, 2002. – С. 80.
6. Ревенчук В.В. До суті поняття «педагогічна взаємодія» / В.В. Ревенчук // Наукові записки. – 2003. – №1. – С. 26–28.
7. Коменський, Я.А. Вибрані педагогічні твори / Я.А. Коменський. - У 2-х т. Т.1. -М.: Педагогіка, 1982.
8. Песталоцци И. Избранные педагогические сочинения: В 2-х томах – Т.1. – М.: Педагогика, 1981
9. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – К., Рад. школа, 1978. – 263 с.
10. Мишель Монтень. Опыты. Избранные произведения в 3-х томах. Том I. Пер. с фр. - М.: Голос, 1992. - 384 с.
11. Дубровська Л. О. Соціально-педагогічні засади спільної роботи дитячого садка і сім'ї у вихованні дітей / Л. О. Дубровська, В. Л. Дубровський // Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 5. – С. 15–18.

Velychko T. D.

*PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), Assistant of the Department of Family and Special Pedagogy and Psychology,
State institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after
K. D. Ushynsky"*

AXIOLOGICAL APPROACH AS THE WAY OF FORMING SENIOR PRESCHOOLERS' VALUABLE ASPECTS

Величко Т. Д.

к.п.н., асистент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК ШЛЯХ ДО ВИХОВАННЯ ЦІННІСНИХ АСПЕКТІВ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Axiological approach to personal development has been analyzed; humanistic paradigm of senior preschoolers' education and interpersonal relationships have been reviewed; the importance of formation of valuable aspects as one of the most important factors of formation of the personality